

ULOGA PORTFOLIJA U OBRAZOVANJU NASTAVNIKA I U KONTROLI KVALITETE NJIHOVA RADA

Marija Dobrenov-Major*
Griffith University, Brisbane, Australija

Članak prikazuje tri vrste portfolija, svrhe kojima služe i što sadrže. Nastavnički portfolio dokumentira djelatnost nastavnika i time im omogućuje kritičko praćenje nastave, te pruža uvid u razvoj nastavnika. Studentski portfolio sadrži materijale o školskoj praksi studenta i temelj je stručnom ispitu. Profesionalni portfolio koristi se pri traženju zaposlenja i u slučaju promaknuća. Osim toga, članak prikazuje na koji način Fakultet za obrazovanje nastavnika Sveučilišta Griffith u Brisbaneu/Australija nadzire nastavu i rad sveučilišnih nastavnika sa svrhom da se poboljša kvaliteta nastave i očuva konkurentnost ponude.

Ključne riječi: portfolio, obrazovanje nastavnika, kontrola kvalitete podučavanja

Portfolio je sredstvo za mjerenje kvalitete profesionalnog znanja te umijeća studenata i nastavnika pedagoških struka na svim razinama izobrazbe. U Sjedinjenim Državama, Australiji, na Novom Zelandu, u Velikoj Britaniji i mnogim zemljama Europske unije sve se više pozornosti posvećuje sustavnom praćenju razvoja i ocjenjivanju profesionalnog znanja i vještine nastavnika. Od posebne je važnosti nadzirati kvalitetu nastave na sveučilišnoj razini. Razlozi za to su sljedeći:

a) Sveučilišta su rasadnici budućih mladih pedagoga. Sve edukacijske ustanove, pa tako i sveučilišta, pod utjecajem globalizacije komercijaliziraju se, a preko Internetā nude se razni studijski programi. Važno je biti kompetitivan na svjetskom tržištu i ponuditi što privlačnije programe i što kvalitetniju nastavu.

b) Pomoću nastavničkih portfolija prati se, analizira i bilježi kvaliteta nastave, a također rad i razvoj nastavnika. Dokumentirana efikasnost i produktivnost u nastavi, znanstvenom radu te doprinos sveučilišnoj i društvenoj zajednici sprečavaju da znanstveno i istraživački nepro-

duktivni djelatnici zastarjelih pedagoških nazora godinama predaju određene predmete, kao što je to bilo u prošlosti.

c) Studentski portfolio prati i zorno prikazuje transformaciju studenata u nastavnike. On ima dvije funkcije: omogućiti studentima da svjesno prate i kritički analiziraju svoj razvojni put, te predavačima metodike nastave na fakultetima pružiti uvid u kvalitetu i valjanost njihovog pristupa u izobrazbi nastavnika. Na nekim se fakultetima studentski portfoliji ocjenjuju u sklopu predmeta razvoja nastavnog materijala ili metodike, dok npr. u Queenslandu (Australija) Ministarstvo prosvjete ocjenjuje spremnost studenata da se zaposle u školama prema stručnom intervjuu u kojemu studentski portfolio igra ulogu kao evidencija razvoja i napretka pedagoških vještina i znanja studenta.

d) U nekim se ustanovama molbe za zaposlenje, kao i one za promaknuće, dokumentiraju artefaktima skupljenim u profesionalnom portfoliju tijekom nastavničke prakse, čime se potvrđuje o uspješnost rada podnositelja molbe odnosno kandidata za promaknuće.

Portfoliji se, dakle, koriste u tri svrhe: za poboljšanje kvalitete pedagoških pristupa i razvoj studenata (obrazovanje), za kontrolu kvalitete rada nastavnika (vrednovanje) te za promaknuće ili zapošljavanje (karijera).

TIPOLOGIJA PORTFOLIJA

Portfolio je novost koja se koristi tek posljednjih desetak godina. Kako je spomenuto, prema svrsi razlikujemo tri tipa portfolija: nastavnički, studentski i profesionalni. Prema sadržaju i formatu Mosenthal (1992) i Wolf (1991) navode sljedeće tipove portfolija:

- a) Najjednostavniji je format albuma. U njemu se skupljaju fotografije, pisma studenata i njihovih roditelja, opisi izleta i izvannastavnih aktivnosti i slično. Takav portfolio ima samo emocionalnu vrijednost za autora.
- b) Drugi tip portfolija je biografski. Tu se navode razne aktivnosti nastavnika, članstva i funkcije u raznim organizacijama, doprinos razvoju obrazovanja, projekti, sudjelovanje na konferencijama, iskustva stečena u nastavi, priznanja te imena ljudi koji mogu stručno ocijeniti i vrednovati rad nastavnika.
- c) Postoji i portfolio kontejnerskog tipa. To je zbirka svega i svačega što su nastavnik i studenti ili učenici poduzeli, radili, skupljali, koristili i proizveli. Može sadržavati studentske radove, materijale korištene u nastavi, izvještaj nastavnika o nekim problemima u vezi s nastavom, tehnike i strategije koje je nastavnik primijenio, izvode iz nastavnikova dnevnika, komentare o njegovu radu i slično.

Ta tri tipa portfolija imaju zajednički nedostatak; naime, ne mogu biti sredstvo za ozbiljno i znanstveno vrednovanje nastavničkog rada. Nedostaje im kritička analiza te dimenzija samokritike i sustavne evaluacije.

Dobar portfolio mora odražavati cjelokupni rad nastavnika, kako bi omogućavao uvid u nastavnikov proces razmišljanja, njegove pedagoške vještine i njegove interese, a također tre-

ba podrobno prikazati i analizirati sve čimbenike koji utječu na uspješnost nastavnikova rada, uključujući ciljeve, intencije, školski i društveni kontekst u kojem nastavnik djeluje, karakteristike učenika kojima predaje itd. Znači, analizira i vrednuje svoj rad te kontekst u kojemu djeluje, navodi razloge za svoje pedagoške odluke, iznosi svoju nastavnu filozofiju te samokritički analizira rezultate svojih strategija. Bez tih čimbenika ne može se objektivno ocijeniti rad nastavnika. Shulman (1992) naziva portfolio sređenom dokumentacijom povijesti nastavnikova rada. Po mojem mišljenju, portfolio treba uz tu dokumentiranu povijest nastavnikova rada, pružiti jasnu sliku teorijskog znanja nastavnika, npr. s područja kognitivne psihologije, edukacijskih teorija, metodike nastave, teorije učenja itd.

Karakteristike dobrih portfolija

Wolf (1991) ističe sljedeće pozitivne karakteristike portfolija:

- jasno uočljivo organizacijsko načelo i struktura
- evidencija o učinkovitosti nastavnikova rada
- uvid u razvojni proces nastavnikovih pedagoških vještina
- evidencija o poduzetim akcijama i rezultatima
- nastavnikova samokritička analiza učinkovitosti poduzetih akcija i prijedlozi o strategijama koje bi poboljšale učenikov proces usvajanja znanja
- dokumentiranje uspjeha
- dokumentiranje nastavnikove najbolje prakse i stvaranje modela koji se mogu analizirati i predstaviti drugima kao uzori.

Mladi nastavnici na početku karijere obično imaju mentora. Portfolio je u takvoj situaciji najčešće rezultat suradnje i zajedničkog učenja nastavnika početnika i mentora. On je temelj za raspravu i poticaj za samoanalizu. Jedna od najvrednijih karakteristika portfolija je poticanje svjesnog razmišljanja nastavnika o njegovoj ulo-

zi, radu i primjerenosti programa koje provodi.

Iako su struktura i sadržaji portfolija različiti, ovisno o praksi ustanove u kojoj se koriste, oni imaju općenitu svrhu prikazati i dokumentirati cjelokupni nastavni proces i rezultate koji proizlaze iz njega. Neki nastavnici koriste svoj portfolio i u jednu dodatnu svrhu. Naime, daju ga na uvid roditeljima učenika, kako bi oni bolje upoznali edukacijsku filozofiju, rad i pedagoški pristup i time bili bolje pripremljeni za nadzor kognitivnog razvoja svojeg djeteta i uspješnije mu mogli pomagati u učenju i obavljanju domaćih zadaća.

Jedna od važnih pozitivnih karakteristika portfolija jest omogućiti praćenje karijere i razvoja nastavnika tijekom raznih vremenskih razdoblja i faza, što opet omogućuje dijakronijsko sagledavanje i praćenje promjena u obrazovnom sustavu neke zemlje u najširem smislu.

NASTAVNIČKI PORTFOLIO

Ne postoje općeprihvaćeni kriteriji i propisi koji bi odredili što sve treba sadržavati dobar nastavnički portfolio. U stručnoj literaturi najčešće se, po Wolfu (1991), navode sljedeći elementi:

- a) Pisana obrazloženja i razmišljanja
  - edukacijska filozofija
  - ciljevi nastave
  - informacije o studentima, učenicima i školi/ustanovi
  - informacije o nastavniku i njegovim iskustvima u nastavi
  - opis tekstova i materijala s obrazloženjima njihova izbora
  - opis individualnih slučajeva (specifičnih pojedinačnih problema ili problema-učenika i njihovo rješenje)
  - refleksivna analiza nastavnog procesa
  - popis profesionalnih i izvannastavnih aktivnosti
- b) Artefakti
  - plan nastavne jedinice i program
  - plan sata

- primjeri radova studenata
- komentari i vrednovanje reprezentativnih studentskih radova
- videosnimke satova nastavnika
- fotografije
- pisma upućena studentima ili roditeljima
- audiosnimke intervjuva, razgovora sa studentima itd.

c) Informacije koje potječu iz raznih drugih izvora

- preporuke za nastavnika od kolega te izvještaji i opažanja onih kolega koji su hospitirali na satovima dotičnog nastavnika
- mišljenja i ocjene učenika ili studenata o učinkovitosti rada i ljudskom pristupu nastavnika (pisma učenika, direktora, roditelja itd., zahvalnice bivših učenika i sl.).

STUDENTSKI PORTFOLIO

Ulogu tog portfolija u izobrazbi nastavnika temeljito opisuju Lichtenstein i sur. (1992) i Mosenthal (1992). Od studenata pedagoških i nastavničkih fakulteta u većini se zemalja zahtijeva da tijekom praktične nastave u školama sastave svoj portfolio. On ima formativnu ulogu i omogućava studentu da kritički analizira i svjesno prati svoj razvoj. U nekim zemljama (npr. u Queenslandu) studentski portfolio je temelj za razgovor na stručnom ispitu i ocjenjuje se. On dokumentira spretnost studenta u primjeni teorijskih načela naučenih na fakultetu u školskom kontekstu, te služi i kao sredstvo za poticanje teorijskog i praktičnog znanja studenta. Također daje podatke o kvaliteti rada profesora metodike nastave na sveučilistu, a u širem smislu i o kvaliteti mladih nastavnika općenito.

Prema Wolfu (1991) studenti bi u svojim portfolijima trebali razmatrati sljedeća pitanja:

- Koji se ciljevi žele postići određenom nastavnom jedinicom?
- Koja je metoda primijenjena i koji su materijali korišteni?

- Koji su elementi bili uspješni, a koji nisu? Zbog čega?
- Koji su neočekivani događaji utjecali na realizaciju nastavne jedinice?
- Kako je plan bio modificiran i koliko je to bilo svrhovito?
- Što su učenici naučili?
- Kako i na koji način je to ustanovljeno ili ocijenjeno?
- Što bi nastavnik sljedeći put učinio drugačije?
- Što način predavanja i postignuti rezultati kazuju o nastavniku kao o pedagogu?

PROFESIONALNI PORTFOLIO

Od iskusnih se nastavnika također očekuje da u redovitim vremenskim razmacima određenoj školi ili sveučilištu podnesu svoj portfolio, koji se bitno razlikuje od onih sastavljenih tijekom studentske prakse u sklopu predmeta metodike nastave na sveučilišnom studiju kao i od običnog nastavničkog portfolija. Od iskusnih se nastavnika očekuje mnogo viši standard, raščlamba izvedbe i postignutih rezultata, kao i dokumentiranje izvannastavnih i ostalih profesionalnih aktivnosti. Treba jasno artikulirati edukacijsku filozofiju i odrediti ciljeve, što nastavnicima treba pomoći da odluče koju će vrstu informacija u budućnosti skupljati. Ipak najvažnije je da skupljena dokumentacija i informacije omoguće puno vrednovanje i ocjenu rada nastavnika.

KONTROLA RADA SVEUČILIŠNIH NASTAVNIKA

Kako nastavni kadar provjerava profesionalni pristup svome radu i kvalitetu sveučilišne nastave dobro ilustrira primjer Sveučilišta Griffith (Griffith University) u Brisbaneu/Australija. Fakultet za izobrazbu nastavnika tog sveučilišta primjenjuje sljedeći postupak:

Svi nastavnici na početku semestra moraju izraditi svoj program za predmet koji predaju. Taj program sadržava opis predmeta, njegovo značenje u širem kontekstu studijske grupe,

podatke o nastavniku koji ga predaje i kontaktne adrese nastavnika. Zatim se opisuju ciljevi predmeta i očekivana znanja i vještine koje studenti trebaju steći. U poglavlju o sadržaju predmeta po datumima se specificira kad će se što predavati, što studenti trebaju pročitati prije svakog predavanja kako bi se sami pripremili, usvojili stručno nazivlje potrebno za razumijevanje novih sadržaja i kako bi se donekle upoznali s postojećim istraživačkim rezultatima određenog područja. Zatim se opisuje organizacija nastave (predavanja, seminari, grupe za raspravu). Navodi se također koja će se metoda primijeniti. Nakon toga opisuju se ispiti, odnosno način ocjenjivanja znanja. Tu su točno prikazani kriteriji po kojima će se mjeriti rezultati učenja, te se naznačuju moguće teme ili projekti koji će doći u obzir kao ispitni zadaci. Na kraju je popis obvezatne i preporučene literature. Ovaj dokument ima pravovaljanost ugovora između nastavnika i studenata te ako nastavnik ne bi provodio svoj program, studenti mogu pokrenuti pravni postupak zbog neizvršavanja obaveza. Ti se programi objavljuju i na Internetu, pa se mnogi studenti odlučuju za studij na određenim fakultetima ili biraju predmete koje žele pohađati upravo na temelju tih programa. Zato je posebno važno da predmeti budu privlačni, detaljno opisani te isplanirani do pojedinosti.

Na kraju svakog semestra svi su nastavnici obvezatni vrednovati svoj predmet i nastavu. U tu svrhu izrađuju upitnik kojim će studenti izraziti svoje mišljenje o radu nastavnika i kvaliteti predmeta. O rezultatima nastavnik izvještava u svojem portfoliju, prilaže svoj program, statističku analizu studentskog mišljenja, sugestije studenata o promjenama ili poboljšanju predmeta. Osim toga, nastavnik kritički analizira učinkovitost strategija kojima se koristio te navodi nove strategije koje namjerava primijeniti u sljedećem semestru kako bi ostvario optimalnu nastavu. Studenti aktivno sudjeluju u modifikaciji *curriculum*a, program se prilagođava njihovim prijedlozima, potrebama i interesima. Na svim razinama izobrazbe u Australiji učenik je u središtu nastavnog procesa. Dijag-

noza studentskih potreba jedna je od glavnih aktivnosti na početku svakog semestra, pa se vrednovanje u kojoj su mjeri potrebe zadovoljene provodi na kraju semestra.

Svake godine nastavnici odlaze na razgovor sa šefom svojeg odsjeka ili s direktorom instituta. Tom prilikom podnose izvještaj o svojem znanstvenom i nastavnom radu, o publikacijama i doprinosu sveučilišnoj i društvenoj zajednici. Osim toga, obvezuju se ugovorom o svojem znanstvenom učinku. Taj dokument potpisuju nastavnik i direktor. Njime se planski određuje koliki će broj znanstvenih publikacija nastavnik pripremiti tijekom godine i što sve namjerava postići u znanstveno-istraživačkoj djelatnosti. U prosjeku se, osim aktivnosti u nastavi, očekuje da u međunarodnim te u poznatim stručnim i znanstvenim časopisima na godinu objavi dva članka, te da se intenzivno bavi znanstveno-istraživačkom djelatnošću. Kopije rukopisa ili separati objavljenih članaka također se stavljaju u portfolio.

Od nastavnika se također očekuje da se redovito prijavljuju na natječaje raznih fondacija ili društvenih organizacija za financiranje svojih znanstvenih ili istraživačkih projekata. Takvi se natječaji objavljuju cijele godine i vrlo se pozitivno ocjenjuju ozbiljna nastojanja nastavnika i podnošenje prijava za više projekata tijekom iste godine. Kopije projektnih prijedloga također se prilažu u portfolio.

Nastavnici nemaju ljetnjih ni zimskih praznika, oni postoje samo za studente. Njihov godišnji odmor traje ukupno 20 radnih dana, a vrijeme kada nema nastave, koriste za znanstveni i istraživački rad i publikacije, pohađaju seminare za usavršavanje ili predaju u intenzivnoj ljetnoj školi. Portfolio sadržava i potvrde o tečajevima ili seminarima za usavršavanje.

Od svakog se nastavnika očekuje da svlada kompjutorsku pismenost, jer većina studenata konzultira nastavnike elektroničkom poštom. U novije se vrijeme mnogi predmeti nude na fleksibilan način. Naime, studenti mogu birati hoće li predmet slušati kao jednosemestralni ili u obliku intenzivnog ljetnjeg tečaja za vrijeme praznika ili pak kao izvanredni predmet preko

Interneta. Na ljetnjim tečajevima nudi se jednako gradivo kao i tijekom semestra, no umjesto tri sata na tjedan u cijelom semestru, sluša se pet ili šest sati nastave svaki dan tijekom tri tjedna. Mnogi studenti magistarskih studija, budući da su i sami redovito zaposleni kao nastavnici u školama, radije biraju takve intenzivne tečajeve nego cijelosemestralne predmete, jer na taj način čitav predmet mogu odslušati u vrijeme praznika i posvetiti se isključivo studiju. Neki se predmeti nude u kombinaciji Interneta i intenzivnih sastanaka sa studentima preko vikenda. Nastavnici, koji svoje predmete predaju na različite načine, izrađuju i kompjutorsku, pisanu verziju svojih predavanja. Zbog ljetnih tečajeva, mnogi nastavnici umjesto dva, rade po tri semestra u godini, što ovisi o potražnji i broju prijavljenih kandidata. Ako predaju na ljetnim tečajevima, u sljedećem semestru rade smanjeni broj sati. Pisane verzije predavanja ili izvještaji s kritičkom analizom rezultata ljetne škole također su dio portfolija. Tako portfolio sadržava sve elemente aktivnosti nastavnika i omogućava potpun uvid u znanstveni i pedagoški rad, pedagoške nazore, odnos prema studentima i učinkovitost nastavnikova rada.

ZAKLJUČAK

Kako se vidi iz gornjeg prikaza, portfolio ima iznimno važnu ulogu u razvoju nastavničkog kadra i u mjerenju kvalitete nastave na svim razinama odgojno-obrazovnog rada. On je ujedno sredstvo za komunikaciju između kolega i nadređenih. U sastavljanju portfolija značajni su društveni standardi. Nastavnicima se točno daje na znanje što se od njih očekuje. Npr. na sveučilištima se nastavnici sami obvezuju sklapanjem godišnjih ugovora o znanstvenom učinku da će pripremiti određen broj publikacija te obavljati svoj program i rad primjereno onome što su sami zacrtali i predložili. S druge strane, jasno određeni ciljevi i očekivani rezultati pomažu i studentima pri izboru predmeta koje smatraju svrsishodnima i korisnima za svoj profesionalni razvoj. Shulman (1992) smatra da, unatoč svim pozitivnim oso-

binama, portfolio ima određene nedostatke. On ipak ne daje pravu sliku znanja o predmetu sadržaja koje nastavnik posjeduje, iako kontrolira i ilustrira nastavnikovo djelovanje i razvoj u raznim fazama njegove karijere. Duckworth (1987) upozorava da portfolio ne smije postati

ti sam sebi svrhom. Ne treba pripremiti iznimno lijep, velik, šaren portfolio, već iznimnu nastavu. Međutim, on ne osporava veliku korist portfolija kako za izobrazbu što kvalitetnijeg nastavničkog kadra, tako i za praćenje i vrednovanje kvalitete nastavničkog rada.

REFERENCIJE

- Duckworth, E. (1987). *The Having of Wonderful Ideas and Other Essays on Teaching and Learning*. New York: Teachers College Press.
- Lichtenstein, G., Rubin, T., Grant, G. (1992). *Portfolio assessment in teacher training*. Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, San Francisco.
- Mosenthal, J. (1992). *Portfolio assessment in teacher training*. Paper presented at the Annual Conference of the National Reading Conference, San Antonio TX.
- Shulman, L. S. (1992). *Portfolios for teacher education: A component of reflective teacher education*. Presentation at the Annual Meeting of the American Educational Research Association. San Francisco.
- Wolf, K. P. (1991). The schoolteacher's portfolio. *Issues in design, implementation and evaluation*. *Phi Delta Kappan* 73 (2), 129 – 36.

THE ROLE OF PORTFOLIOS IN TEACHER EDUCATION AND QUALITY CONTROL OF TEACHING

Summary

This article discusses three types of teaching portfolios, the teacher portfolio, the student portfolio and the professional portfolio. These portfolios serve different purposes. The teacher portfolio records and stores evidence of teacher development, teacher initiatives, experiences and performance. In other words, it comprises a reflective analysis of the teachers' thinking, working and functioning contexts. The student portfolio presents information about the teacher education students' teaching practice. It shows documentary evidence of the students' history of learning how to teach. Professional portfolios are also reflective accounts but they are constructed to present the teachers' best practice. They serve promotional purposes. Further, the study discusses the main characteristics of a good portfolio and highlights that the most significant value of the portfolios lies in the way they contribute to the development and improvement of the teachers' teaching skills. The objective is not to create wonderful portfolios, but wonderful teaching.

Key words: portfolio, teacher education, quality control of teaching